

PAPER DETAILS

TITLE: CEREBRAL PALSY`LI COCUKLARIN KULLANDIKLARI EGITICI ARACLAR

AUTHORS: Tosun YALÇINKAYA

PAGES: 263-268

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1802>

CEREBRAL PALSY'Lİ ÇOCUKLARIN KULLANDIKLARI EĞİTİCİ ARAÇLAR

Dr. Tosun YALÇINKAYA*

Cerebral Palsy'li ilk olarak 1843 yılında Little tarafından tanımlanmış ve adına "**Little hastalığı**" denmiştir. Bu alandaki çalışmalar 1930'larda başlamış ve araştırmalara halen devam edilmektedir.

Amerikan Cerebral Palsy Akademisi beyin özüne bağlı felci şöyle tanımlar: "Beyin özüne bağlı felç hah, merkezi sinir sistemindeki herhangi bir özü, anormal durum ve hastalıktan dolayı organizmanın motor fonksiyonlarında ve hareketlerinde meydana gelen normal dışı durumlardır. (Okuturlar, 1968, s. 241).

Bununla beraber daha pek çok otoriteler içerikte birbirine benzeyen tanımlar yapmışlardır. Genellikle yapılan tanımlar içeren ve en çok benimsenen tanım da Dr. Wintrop'undır. "Ona göre beyin özüne bağlı felç hali, beyin motor merkezinde meydana gelen özüne bağlı adale ve sinirdeki yetersizliklerdir."

Cerebral Palsy sadece bir beyin hastalığı değil, beyin ve sinir sistemindeki zedelenmelerden kaynaklanan motor fonksiyonlardaki bozukluktan ve yetersizlikleri de anlatır. Kas zayıflığı ya da gevşekliği, hareketlerde istenmeden yapılan aşırılık, dengesizlik ve kasılmalar. Bu tür çocukların gelişim basamakları normal çocuklar gibi olamayacağından öğrenme süreçleri de daha uzun ve öğrenme olanakları daha kısıtlıdır. Dolayısı ile öğrenmeyi hızlandırıcı etkenlere ve farklı bir eğitim ortamına ihtiyaç duyarlar.

Bu çocuklarda hareket ve denge yetersizliği, el-göz koordinasyonunda zorluklar söz konusudur. Bunun yanında görme ve işitme zorlukları görülür. Beş duyu ile algılamaları ve edindiği deneyimler yetersiz kalmaktadır. Algılar arası ilişki kurmaya yönelik koordinasyon gücü zayıftır. Kendi bedeni ve çevresi hakkında ilişki kurmasını sağlayacak hareket yetenekleri de çoğu zaman zayıf kalmaktadır.

Hareketlerinde anormal durumlar bulunan her fert mutlaka beyin özürlü değildir. Beyin özürlü olmayan felçli kimselerde vardır. Onları özürlülerle karıştırmamak gerekir. Beyin özüne bağlı olmayan felç durumunda adalelerin tam fonksiyonlarının görememesi durumu söz konusudur. (Türk Spastik Çocuklar Derneği, 1973, s.3)

Bu tip felç halinde bir özü yoktur* daha ziyade adalelerdeki cansızlık nedeniyle organ ya da kas, hareket etmekte yetersiz kalmaktadır. Adale, kuvvetini kaybederek yumuşamıştır.

Beyin özüne bağlı felç halinde ise adale kuvveti yerindedir. Bazen gerektiğinden fazla gerilir, normal dışı hareketler ve ataklar yapar. Adale sistemi, organı hareket ettirecek güce sahiptir. Fakat organı idare eden adaleler arasındaki koordinasyon, hastalığın derecesine göre değişir. Bir organı istenilen yönde hareket ettirirken adalelerin bir kısmı gerilir öbürü diğerine bağlı olarak gevşer. Böylece organa istenilen

* Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi öğretmenliği Bölümü

hareket yaptırılır. Eğer böyle olmazsa organ görevinin yerine getirememekte istenmeyen, kişiyi ruhi ve fiziki rahatsız edici hareketler görülebilmektedir.

Cerebral Palsy'nin özellikleri genel olarak şu şekilde toplanabilir:

1. Kontrol dışı hareketler:

Kontrol edilemeyen hareketlerin derecesi çok çeşitlidir. En hafifi konuşurken dudakların çeşitli ve yersiz hareketler yapması, parmakların bağımsız oynamasıdır. En ağır şekilde kişinin yürürken istek dışı sağa-sola ve ters yöne olan hareketleri gibi durumlarla kendini gösterir. Bu tip kontrolsüz hareketler bütün organlarda görülebildiği gibi tek bir organda da görülebilir.

2. Adalelerdeki sertlik, gerginlik ve yetersizlik:

Bu tip çocuklarda adaleler sert ve gergindir. Bu yüzden çocuk istediği hareketi yeteri derecede yapamaz. Mesela; kalemle yazı yazan bir çocuk, kol adalelerinin gergin \ sert oluşundan dolayı kolay kolay düzgün yazı yazamaz.

3. Fiziksel yetersizlik:

Kişi gerek hareketlerindeki koordinasyon bozukluğundan, gerekse adalelerdeki sertli ve gerginlik nedeniyle sürekli bir fiziki rahatsızlık içindedir.

4. Koordinasyon bozukluğu:

El-göz ve diğer organların hareketlerinde koordinasyon derece derece bozuktur. Organizma bütün olarak hareket edemez. Yürürken devamlı sendeler, ileri derecede is ayakta denge sağlama sorunu vardır.

5. Kontrol dışı ani hareketler:

Ellerde, dudaklarda, parmaklarda ve başta kontrol edilmeyen ani hareketler görülür. Bu hareketler diğer organlarda da kendini gösterir.

6. Reaksiyon gecikmesi:

Beyin özürlü felçli çocuklar dış uyarıcılara karşı uygun davranışı göstermede gecikebilirler. Elini acıtan bir olay karşısında normal bir çocuğun elini çekiş süresi ile Cerebra Palsy'li çocuğun çekiş süresi arasında fark vardır.

¹ Not: Özur; insan aktivitesini gerektiren herhangi bir becerinin yapılabilmesini engelleyen kusur ya da sakatlık sonucu olabilir. Sakatlık, belli bir fonksiyon kusuru, normalden sapma olmakla beraber bireyin normal yaşantısını her zaman etkilemez. Başkalarının yardımına muhtaç olmadan günlük aktivitelerini sürdürebilen bir kişi normaldir.

Cerebral Palsy motor fonksiyonları etkileme alanına göre şu türleri içermektedir:

- 1- Spastik
- 2- Atateoid
- 3- Ataktik
- 4- Hipotenik
- 5- Karışık tip.

1- Spastik: Cerebral Palsy'nin %40-70 oranları arasında değişen en yaygın türüdür. Buna "Gerilme Refleksi" denir. Uzatma ve gerilme reflekslerinde kaslarda fazla gerilme görülür. Spastik çocuklar hareket etmek istedikleri zaman, o hareketi yapmak için uzaması ve yumuşası gereken kas tam tersine kastır ve hareket etmek istediği kol veya bacağı sertleşir. Bu durum uygun tedavi yapılmadığı takdirde eklemelerde kalıcı tutukluk veya sertliklere yol açar. Sık olarak zeka düzeyleri düşüktür.

2- Atateoid: Cerebral Palsy'lerin %40-45'i atateoiddir. İstem dışı hareketlerde bir düzensizlik, sertlik ve titreme görülür. Yapılacak hareket, istenmeyen ve kontrol edilemeyen değişik hareketler yüzünden yapılamaz.

3- Ataktik: Adalelerini tam olarak kontrol edemezler. Muntazam hareket etme yetenekleri yoktur. El ve bacak hakimiyetleri azdır. Hareketleri bir sarhoşu andırır.

4- Hipotenik: Gevşek ve pelte gibidirler. Yaygın sisternik hafif beyin hasarı vardır.

5- Karışık tip: Birkaç türün ya da hepsinin karışımından oluşur (Madi, 1994, s.6).

Cerebral Palsy'li çocukların normal gelişim gösteren çocuklara göre gelişimleri daha yavaş olacağından oyun gelişimleri de yavaştır. Bebeklerin ellerini, kollarını ve bacaklarını hareket ettirmelerini öğrenmeleri gerekir. Her bebek bunu değişik biçimde yapar. Fakat bir çok hareketler, özellikle basit olanları bütün bebekler tarafından aynı şekilde yapılmaktadır. Çocuk belli egzersizlerle oynadıkça kendine göre en faydalı şekilde kullanacaktır (Türk Spastik Çocuklar Derneği, 1993, s.4). Örneğin; 9 aylık bir bebek fırsat verilince eline geçirdiği şeyleri kaldırır, bir yere koyar veya fırlatır atar. Kimi özürli çocuklarda ise değil oynadığı tutup atması, çocuğun dik durabilmesi bile bir başarıdır. Örneğin; doğrulma hareketini meydana getiren aşamalar şu şekildedir: Kalça, diz ve ayak bileği aynı doğrultuya getirilir. Bacaklar yan yana birleştirilip, diz kapakları yüzüye gelecek şekilde birbirlerine doğru döndürülür.

Bu çalışmalar vücudun birçok organı için çeşitli bölümleri içerir. Çünkü, bu çocuklar normal gelişim gösteren çocuklar gibi yaşının verdiği fiziksel güçleri ve zekalarını tam olarak kullanamazlar. Eğitim ve devamlı olarak vücut antrenmanları ile gelişimleri bir yere kadar sağlanabilmektedir. Bu konuda ailenin ve uzman kişinin çocuğun rahatsızlığına göre onun fiziksel ve zihinsel gelişimine yardımcı olacak oyunları geliştirerek yeni yetenekler oluşturmaları gerekmektedir.

Normal çocuklar etrafındakilerle oturup oynadıklarında bu çocuklar belki yeni yeni oturacaklardır. Böyle durumlar için özel oturma pozisyonları geliştirilmiştir. Örneğin; çocuk yere karın üstü yatırılıp yetişebileceği uzaklıklara oyuncaklar konur ve pozisyonuna göre oyunlar yaratılır. Eğer oynadığı elleriyle tutamıyorsa tutması için yardım edilir, yaklaştırılır. Böyle bir uğraş büyük bir sabır ve zamanın kullanımını da gerektirmektedir.

Emekleme ve yürüme çağına gelmiş diğer çocuk odanın bir yerinden diğer yere ulaşamıyorsa ona ilginç gelebilecek eşya ya da oyuncaklar yanına getirilir. Çocuğa zarar vermeyecek her türlü eşya; şampuan kutuları, makaralar, temizlenip kenarları düzeltilmiş tahta parçaları, renkli mecmualar, sigara kağıtları, kumaş parçaları v.s. artık malzeme, çocuğun oyununda kullanması, onu meşgul etmesi için oyuncaklar yanında ilginç ve yararlı gereçlerdir. Doğal malzemelerin çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimlerine etkisi büyüktür. Su, kil, kum, çamur gibi malzemeler çocuğun beceriler kazanıp fazla enerjisini harcamasına yardımcı olurlar.

Cerebral Palsy'li çocukların kullandıkları eşya ve oyuncaklar normal gelişim gösteren çocukların kullandıkları eşya ve oyuncaklardan tasarım, kullanım özellikleri açısından farklılıklar göstermektedir (The Design Centre Gurdeto Play, 1970, p.13). Örneğin: bir çocuğu rahatça tutup oynayabileceği boz-yap, el ve kollarını zorlukla kullanabilen özürlü bir çocuk için güç ve sıkıcı olacaktır. Çocuk, oyuncağını rahatça tutamayacak, parçalarını söküp çıkartamayacak sinirlenecektir. Oyuncağın yumuşak malzemeden yapılması, eklenen tutacak, sap gibi yardımcı parçalarla daha rahat kullanabilmesi, bu oyuncak bir boz-yap ise parçalarının normal bir oyuncaktan çok daha kolay sökülüp takılabileceği türden olması gerekmektedir. Bu nedenle özürlü çocuklar için özel tasarlanmış oyuncaklara ve eşyalar ihtiyaç duyulmuştur. Bu tür oyuncaklar ilk bakışta bilinen oyuncaklara benzemektedir. Fakat kullanım özellikleri, çocuğun oyuncakla oynama süresi, malzemenin cinsi, kullanım kolaylaştıran ek parçalar, (bisiklet veya sandalye üzerine eklenen kemerler, tutacaklar ses ya da ışıkla uyarı elemanları gibi) ile dikkati çekmektedir.

Normal gelişim gösteren çocukların kullandıkları mevcut araç ve oyuncaklar çoğu zaman özürlü çocuklar için de geçerli olabilmektedir. Cerebral Palsy'li çocuğun hastalıktan etkilenme derecesine göre farklı tipte oyuncaklar çocuğun gelişiminde kullanılmaktadır. Örneğin; 3 yaşındaki bir çocuğun kullandığı oyuncak, 15 yaşında özürlü bir çocuk için uygun ola bilir ya da ellerini kullanmakta zorluk çeken Cerebral Palsy'li çocuk için sallayıp fırlatabileceği bir oyuncak da mutlu edebilir. Diğer fikir ise normal bir oyuncağın üzerine sonradan eklenen parçalarla özürlü bir çocuk için gerekli oyuncak oluşturulabilir, örneğin; üç tekerlekli bisiklet üzerinde pedal ve oturma yerlerinde yapılan küçük değişiklik, oyuncağa yeni fonksiyonlar katacaktır. Bisikletin pedallarına ve oturma yerlerine eklenen kemerler, tutunma elemanları, çocuğun düştüğünde zarar vermemesi için yumuşak malzeme(sünger ya da pamuk) ile kaplanmış metal parçalar önemli ayrıntılardır.

Özürlü çocuklar için oyuncak seçiminde normal çocuklar gibi yaş gruplamasına gidilmemelidir. Cerebral Palsy'nin çocuğu etkileme derecesine göre oyuncak, tasarım ve kullanım olanakları açısından düşünülmelidir.

Diğer ülkelerde özürlü insanlar için günlük yaşamlarına yardımcı olabilecek araç ve oyuncaklar üzerinde yeterince durulmaktadır, özellikle İsveç bu konuda duyarlı olan ülkeler arasındadır. İlk defa özürülüler için 1967 yılında çalışmalar başlamıştır. İnsan yaşamını kolaylaştıracak ve günlük hayatta gerçekten gerekli olabilecek temel konular üzerinde durulmaktadır. Amaç, kişinin vücut organlarını kullanabilen diğer kişiler gibi hareket etmelerini sağlamak ve bu eksikleri en aza indirmektir, örneğin; kolayca katlanıp açılacak tekerlekli sandalye, özel tasarlanmış otomobil, koltuk değnekleri veya oyuncaklar gibi...

İsveç'i Amerika ve kuzey ülkeleri izlemektedir. Cerebral Palsy'li çocukların oyuncaklarında önem verilmesi gereken diğer noktalar ise;

- * Oyuncakın sönük görünümlü olmaması, pastel ve soğuk renklerden çok, canlı ve ana renklere önem verilmesi, form üzerinde fazla abartı ve deformasyona gidilmemesi gerekmektedir. Bunun nedeni, bu tür oyuncakların çocukların halen yaşamakta oldukları anormal olma hissini ve dışlamayı çağırıştırabileceklerinden dikkat edilecek önemli bir konu olarak görülmektedir.

- * Gerekli olan oyuncaklar ise: hafif kumaş veya süngerden yapılmış çok fazla büyük olmayan kumaş oyuncaklar,

- * Sünger veya sert strofordan yapılmış bloklar,

- * Her türlü çocuğa oyun imkanı veren eğitici özellikleri ile Montesorri Eğitim Araçları,

- * Bol resimli büyük boz-yaplar,

- * Basit formlarda hafif ağaçtan yapılmış ahşap oyuncaklar,

- * Basit kavram geliştirici oyuncaklar,

- * Banyo oyuncakları,

- * Bol resimli renkli kitaplar,

- * Atıldığında ses çıkaran, yumuşak, plastik ve kumaş oyuncaklar,

- * Yaratıcılığı, hayal gücünü geliştiren kaliteli bir müzik eşliğinde yaptırılacak resim etkinlikleri ve üç boyutlu çalışmalar.

Sonuç olarak, özrülu çocuklar için oyuncak tasarımı konusu ülkemizde henüz oluşmadığından sektör olarak da kendini gösterememektedir. İş, bu konuda emek veren özel Eğitimciler, sağlıklı anne-babalara, duyarlı oyuncak üreticilerine ve öğretmenlerin yaratıcılığına kalmaktadır, önemli olan özel tasarlanmış oyuncakların yanında normal oyuncak ya da eşyaya yeni elemanlar eklenerek özrülu çocukların kullanacağı araçlar haline getirilebilir. Oyuncak, çocuğun dikkatini çekebilmesi, oyununu gerçekleştirebilmesi ve yeni oyunlar üretebilmesi, fiziksel, duygusal, sosyal, zihinsel, dil gelişimi ve yaratıcı yeteneklerinin gelişimine yardımcı olabilmesi için değişik sunuşlarla verilmelidir.

KAYNAKLAR

Madi, Bülent, özel Eğitim Ders Notlarından, İstanbul, 1994.

Okuturlar, H. Mehmet, **Özel Eğitim**, Okuturlar Yayınlan 4, İstanbul, 1968.

Türk Spastik Çocuklar Derneği 2, **Spastik Çocukların İlk Seneleri**, Sıralar Matbaası
İstanbul, 1973.

The Design Centre Gurdeto Play Equipment for Young Children, GOP Publishes
by, The Design Council 28 Haymarket, London, 1974.